

Asia: VN/18083/2024

Lausuntopyyntö SLAPP-direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua SLAPP-direktiivin ((EU) 2024/1069 julkiseen keskusteluun osallistuvien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta vaatimuksilta tai väärinkäyttöön perustuvilta oikeudenkäynneiltä ("julkiseen keskusteluun osallistumista vastustavat strategiset kanteet")) täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Suomen Asianajajat pitää työryhmän ehdotuksia perusteltuina ja tasapainoisina. Suomen Asianajajat on aikaisemmissa lausunnoissaan 7.9.2022 ja 8.5.2023 katsonut, että olisi perusteltua säätää erillinen SLAPP-kanteita koskeva laki sen sijaan, että tarvittavat lainsäädäntömuutokset tehtäisiin oikeudenkäymiskaareen. Tätä puoltaa edelleen sekin mietinnössä esiin tuotu seikka, ettei ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvia SLAPP-kanteita ole tiettävästi vielä esiintynyt Suomessa (s. 37, 40 ja 44). Tällöin kaikkien riita-asioiden menettelysääntöjen muuttaminen olisi tarpeetonta ja omiaan monimutkaistamaan prosessisäännöstöä. Suomen Asianajajat pitää siksi edelleen perusteltuna mietinnössä ehdotetun erillisen SLAPP-lain säätämistä.

Sananvapauden suoja ja oikeudenkäytön väärinkäytön torjunta

Direktiivin ja kansallisen täytäntöönpanon ytimessä on sananvapauden suojaaminen (PL 12 §; EIS 10 art.). Direktiivin tarkoitus eli sananvapauden käyttämisen suojeleminen ja yleisön oikeuden saada tietoa vahvistaminen on perusoikeusjärjestelmän kannalta myönteinen. Tähän tavoitteeseen pyritään menettelysäännöillä, jotka saattavat kuitenkin mietinnössäkkin todetuin tavoin heikentää kantajan pääsyä tuomioistuimeen ja oikeutta saada asiansa käsiteltyä tuomioistuimessa. Kysymys on siksi tasapainon löytämisestä kantajan ja vastaajan oikeuksien välillä. (s. 69)

Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että SLAPP-kanteiden torjuntaan tähtäävät toimet tukevat sananvapauden käytännön toteutumista. Mietinnössä esitetyt keinot, kuten mahdollisuus jättää ilmeisen perusteettomat kanteet tutkimatta ja määrätä häirintäkannemaksu, ovat perusteltuja. Ne voivat ehkäistä oikeudenkäytön väärinkäyttöä ilman, että ne rajoittavat oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Vaikka kansallinen prosessilainsäädäntömme sisältää jo nykytilassaan tehokkaita oikeussuojakeinoja perusteettomia kanteita vastaan (esim. OK 5 luvun 6 §), ehdotetut keinot täydentäisivät olemassa olevaa kansallista lainsäädäntöä ja tehostaisivat suojaa häirintäkanteita vastaan.

Suomen Asianajajat korostaa, että sananvapauden suojaaminen ei saa johtaa siihen, että oikeussuojan hakemista rajoitetaan perusteettomasti. Kuten mietinnössä todetaan, pelkkä vaientamistarkoitus ei itsessään vielä tee oikeudenkäynnistä väärinkäyttöön perustuvaa. Esimerkiksi kantajalla, jota kohtaan esitetään valheellisia tai harhaanjohtavia väitteitä, olisi jatkossakin täysi oikeus puolustautua tällaiselta toiminnalta ja nostaa kanne sen varmistamiseksi, että valheellisten väitteiden esittäminen lakkaa (s. 54). Asianajajat ovat keskeisessä asemassa arvioitaessa kanteiden perusteltavuutta ja avustamassa asiakkaita SLAPP-kanteiden tunnistamisessa ja torjumisessa. Suomen Asianajajat on siksi edelleen valmis ottamaan osaltaan vastuuta siitä, että kansalliset asianajajat koulutetaan SLAPP-ilmiöstä ja siihen liittyvistä mahdollisista erityissäännöksistä.

Mietinnön sivulla 70 viitataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artiklan mukaiseen oikeuksien väärinkäytön kieltoon ja kansalliseen oikeuteen vanhastaan sisältyvään tapaoikeudelliseen periaatteeseen (ks. KKO 2011:68, kohta 11; KKO 2020:68, kohta 41). Suomen Asianajajat tuo esiin, että koska kyse on Euroopan unionin oikeuteen kuuluvan säädöksen täytäntöönpanosta, jossa sovelletaan unionin oikeutta, tässä yhteydessä olisi perusteltua viitata myös EU:n perusoikeuskirjan 54 artiklaan, joka vastaa ihmisoikeussopimuksen 17 artiklan oikeuksien väärinkäytön kieltä nimenomaan unionin oikeuden soveltamisalalla.

Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Vaikka mietintö ei laajasti käsittele syrjintäkysymyksiä, on tärkeää tunnistaa, että SLAPP-kanteet voivat kohdistua erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten vähemmistöihin, ympäristöaktivisteihin tai ihmisoikeuspuolustajiin. Lainsäädännön tulee turvata yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun ilman pelkoa oikeudellisesta häirinnästä. Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että SLAPP-kanteiden kohteeksi joutuneille on tarjolla oikeudellista

neuvontaa ja tukea. Lisäksi viranomaisten ja tuomioistuinten koulutuksessa tulee painottaa SLAPP-ilmiön tunnistamista ja perus- ja ihmisoikeusulottuvuuksia.

Mietinnössä todetaan toimeenpanon ja seurannan osalta, että lakiehdotuksen toimeenpano ei edellyttäisi erityisiä toimia ja että oikeusministeriö seuraa oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lainsäädännön toimivuutta yleisessä tasolla (s. 67). Ehdotetun lain suorien ja vahvojen perus- ja ihmisoikeusliityntöjen vuoksi lainsäädäntömuutosten vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin tulisi seurata systemaattisesti täytäntöönpanon jälkeen.

Uusimäki Cecilia
Suomen Asianajajat